

**Guliston Davlat Pedagogika Instituti pedagogika fanlari nomzodi,
dotsent Bolibekov Alisher Abdusalomovich taqrizi ostida**

**MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA IJODIY O'YINLAR ORQALI
BOLALAR TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISH**

Umarova Gulshod Abdujabbarovna

Guliston davlat pedagogika instituti katta o'qituvchisi

gulshod@gmail.com

Saidto'rayeva Sadafxon Qaxramon qizi

Guliston davlat pedagogika instituti talabasi

s2868352@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11204995>

Annotatsiya. Ma'lumki, bolalarning asosiy vaqti o'yin bilan o'tadi. O'yin — maktabgacha yoshdagi bolalarni har tomonlama rivojlanishining muhim vositasi, ularning asosiy faoliyati bo'lib hisoblanadi. O'yin jarayonida bola shaxsi faoliyat sub'yekti sifatida shakllana boshlaydi. Maqolada ham maktabgacha ta'lim tarbiyachilarining bolalarni o'yin metodi orqali iqtidorini rivojlantirishda pedagogik asoslari xususida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, tarbiyachi, bola, metod, vosita, o'yin.

**DEVELOPMENT OF CHILDREN'S THINKING THROUGH CREATIVE
GAMES IN PRESCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATIONS**

Abstract. It is known that children spend most of their time playing. The game is an important means of all-round development of preschool children, it is their main activity. During the game, the child's personality begins to form as a subject of activity. The article also talks about the pedagogical foundations of preschool educators in developing children's talent through the game method.

Key words: preschool education, educator, child, method, tool, game.

**РАЗВИТИЕ МЫШЛЕНИЯ ДЕТЕЙ ПОСРЕДСТВОМ ТВОРЧЕСКИХ ИГР В
ДОШКОЛЬНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ**

Аннотация. Известно, что дети большую часть времени проводят в играх. Игра является важным средством всестороннего развития дошкольников, это их основная деятельность. В ходе игры начинает формироваться личность ребенка как субъекта деятельности. Также в статье говорится о педагогических основах воспитателей дошкольных учреждений в развитии талантов детей игровым методом.

Ключевые слова: дошкольное образование, воспитатель, ребенок, метод, средство, игра.

Bolaning eng sevimli mashg'uloti bu, albatta o'yin. O'yin orqali uning olamiga kirib borib yangi bilimlarni egallashida yordam berish samarali usuldir. Bugun farzandining ko'p savol berib holi joniga qo'ymay, u bilan o'yinlar o'ynashi kerakligini, bunda esa o'sha otananing sira xohishi yo'qligini aytib, ertaga bolasining betga chopar bo'lib ketganini, kattalarning odatlarini o'zlashtirib olayotganidan noliyotganlar ko'p topiladi. To'g'rida, ayrim yosh onalarning telefoniga mukkasidan ketib termulishga vaqti boru, farzandi bilan, aytaylik qizalog'ining istagi bilan qo'g'irchog'iga ko'ylakchalar tikib "mehmon-mehmon" o'ynashiga sira vaqt topilmaydi. Esimda qo'shnimiz Nazira hola qizlari bilan doim shu o'yinni o'ynashar, tugmachani cho'pchaga qadab ko'zmunchog'ini g'altak ipidan tikib qo'g'irchoq yasab berardi. Bugun esa ona tarbiyasini olgan qizlar, biri katta tikuvchi, biri o'qituvchi boshqasi esa shifokor. Demakki, yoshlikda to'g'ri tanlangan o'yinlar orqali ham farzandlarimizning kelajagiga yo'l ochilar ekan. Ko'p hollarda ona-qiz o'rtasidagi salbiy munosabatlarni kuzatar ekanmiz unitilib ketayotgan milliy o'yinlarimizning kechagi kuni, arosat ko'chalarda o'z yo'lini topolmay sarson bo'layotgan qizlarimizning ayanchli taqdiri hamisha so'roq ostida qolaveradi. Yoki bo'lmasa otalarimiz akalarimizga yasab bergan o'yinchoqlar o'rnini qimmatbaho qo'l telefonlari egallayotgani ham barchamizni birdek havotirga soladi. Shunday ekan, bugungi kunda uzluksiz ta'limning bir bog'ini bo'lgan maktabgacha ta'lim tarbiyachilari oldida yana bir mas'uliyatli vazifa o'yin metodikasini rivojlantirish, unitilib ketayotgan milliy qadriyatlarimiz o'yinlarni tiklash va ommalashtirish biz pedagoglarning ham maqsadidir.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Ma'lumki o'yin - bolalarning yetakchi faoliyati. O'yin bola tarbiyasining muhim vositasi. O'yin uzoq davrlardan beri mashhur olimlar, pedagog, psixologlar, faylasuflar, sotsiologlar, etnograflar va madaniyat arboblari diqqatini o'ziga qaratib kelgan.

Manbalarda yozilishicha mashhur allomalardan Abu Nasr Forobiy, Abu Rayhon Beruniy, Abu Ali ibn Sino, Yusuf Xos Hojib, Ahmad Yugnakiylar o'z asarlarida xalqimizga xos bo'lgan farzand tarbiyasi ustida fikr yuritar ekan, xalq pedagogikasini o'rganish davomida tarbiyaviy ishning eng ta'sirchan uslubi — o'yin shaklidan juda keng foydalanilgan.

Pedagog olimlaridan P.F. Lesgaft, K.D. Ushinskiy tomonidan o'yin nazariyasi ishlab chiqilgan. O'yinning mehnat jarayoni asosida paydo bo'lganligi va uning yosh avlodni mehnat faoliyatiga tayyorlashdagi roli, o'yin mazmunining bola shaxsini shakllantirishdagi ahamiyatini

K.D. Ushinskiy asoslab berdi. Rus olimlari san'atning kelib chiqishini tadqiq qilayotganlarida bolalar o'yinlariga e'tibor qiladilar. Ularning fikricha, kishilik tarixida o'yinlar san'at kabi, mehnat paydo bo'lgandan so'ng va uning asosida vujudga kelgan. Jamiyat hayotida mehnat jarayonida bolalar kattalar mehnatiga taqlid qilish orqali o'ynaydilar, xuddi shu o'yin keyinchalik bolalarni mehnat faoliyatiga tayyorlashda muhim bosqich bo'lib hisoblanadi. P.F. Lesgaft «Bola dastlabki o'yinida tevarak-atrofdagi voqeahodisalarga taqlid qiladi, o'yin ijtimoiy voqelikni aks ettiradi», deb izohlagan edi. Buyuk psixolog D.V. Elkonin o'yinning kelib chiqishiga oid yangi g'oyani ilgari suradi. Jamiyatning dastlabki taraqqiyotidayoq bolalarning kattalar hayoti va mehnatida ishtirok etishlari, bolalarning mehnat qilishlari uchun qulay o'yinchoq — mehnat qurollari ishlab chiqilgan. O'yinchoq-qurollar paydo bo'lishi natijasida rolli o'yinlar paydo bo'ladi. D.V. Elkonin kattalar mehnatida ishtirok etish orqali bolada mehnat qilishga intilish hissini uyg'otish zarurligi g'oyasini ilgari surgan. Maktabgacha pedagogikada o'yin nazariyasi ijtimoiy faoliyat hisoblanib, mehnatning tarixiy rivojlanish jarayonida paydo bo'ladi. O'yin doimo hayotni aks ettiradi. Shuning uchun uning mazmuni ijtimoiy voqelikda o'zgarib turadi.

O'yin — maqsadga qaratilgan o'ylangan jarayondir. O'yin jarayoni asosida o'quv faoliyati rivojlanadi. Bola yoshligida qancha ko'p o'ynasa, bu maktabda yaxshi o'qishiga va keyinchalik mehnat faoliyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. O'yin nazariyasining asosiy masalalari O'yinning mohiyati va O'ziga xos xususiyatlari.

O'yin — buyumli predmetli va ijtimoiy voqelikda harakat qilish va uni anglashga yo'naltirilgan jarayondir. U o'zining kelib chiqish, yo'nalish va mazmuniga ko'ra ijtimoiy voqelik hisoblanadi. O'yin, bu — bola faoliyatining yorqin turi. Unda maqsadning mavjudligi, sabablar, amalga oshirish vositalarining rejali harakatlari, natijaning mavjudligi uning o'ziga xosligidir. Xususiyatlarning orasida sabablarning o'ziga xosligi asosiy hisoblanadi. O'yin jarayonida bolaning psixik bilish jarayoni, irodasi, hissiyoti, ehtiyoji va qiziqishlari, ta'sirchanligi — uning butun shaxsiyati shakllanadi. Bola o'yinda o'zining bevosita ehtiyoj va qiziqishlaridan kelib chiqadi. Bolalarning o'yinlari o'zining rang-barangligi bilan ajralib turadi. O'yin o'z mazmuni va tashkil etilishi, bolalarga ta'sir ko'rsatish darajasi, buyumlarning turlari hamda kelib chiqishiga ko'ra ijodiy va qoidali o'yinlarga bo'linadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

O'yinlarning ichida bolaning iqtidorini gavdalandiradigani bu - ijodiy o'yinlardir. Ular bolalarning mustaqil, ijodiy, o'zlari o'ylab chiqqan o'yin hisoblanadi. Bunda bolalar o'z

taassurotlari, borliq hayotdagi tushunchalari va unga bo'lgan o'z munosabatlarini aks ettiradi.

Ijodiy o'yinlar quyidagi turkumlarga bo'linadi:

- sujetli-rolli;
- dramalashtirilgan;
- qurilish;
- tabiat materiallari bilan o'ynaladigan o'yinlar.

Ijodiy o'yinlar boshqa tur o'yinlardan quyidagi xususiyatlari bilan ajralib turadi:

- O'yin mazmunining o'ziga xosligi.
- Rollarning mavjudligi.
- Xayoliy vaziyatning mavjudligi.

O'yin mazmunining o'ziga xosligi uning eng muhim xususiyatlaridan biridir. Ijodiy o'yinlar sujetlari va mazmunining rang-barangligi, ularni tavsiflash zaruratini keltirib chiqaradi. Sujet o'yin faoliyati tizimida asosiy komponent sifatida o'z ichiga personajni, hayotiy vaziyatni, harakat va personajlar munosabatini oladi. Ijodiy o'yinlarda xayoliy vaziyatning mavjud bo'lishi bolaning tafakkurini o'stirib, sujet va rollar o'yin mazmunini takomillashtiradi. Ijodiy sujetli-rolli o'yinlarning o'ziga xos sabablari mavjuddir. Buning eng asosiy sababi — bolalarning kattalar bilan birgalikda ijtimoiy hayot kechirishga intilishidir. Bu sabablar bolaning yoshiga qarab, o'yin mazmuniga qarab o'zgarib boradi. Kichik yoshdagi bolalarda asosiy sabab buyumlar bilan bajariladigan qiziqarli harakatlar bo'lsa, bola katta bo'lgan sari o'yindagi kattalar harakatlarini va munosabatlarini qayta aks ettirish asosiysabab bo'lib xizmat qiladi. Shunga ko'ra, o'yinlarni sujeti, mazmuniga ko'ra uch guruhga bo'lish mumkin:

1. Maishiy o'yinlar (oila, bolalar bog'chasi va boshqa voqelikni aks ettiradigan).
2. Mehnat mavzuyidagi o'yinlar (oila va kattalar mehnatida ishtirok etish, o'z-o'ziga xizmat va boshq.).
3. Ijtimoiy mavzudagi o'yinlar. Bolalar rollarni tanlab o'ynaydilar. Sujetli-rolli o'yinlarda xatti-harakatlarni, qoidalarini egallash asosida, rolda mujassamlash tirilgan axloqiy qoidalar ham o'zlashtiriladi. O'yinda kishilar turmushiga, ishlariga, jamiyatdagi xulq-atvor me'yori va qoidalariga ijobiy munosabat shakllantiriladi.

Xuddi shu jarayonda o'yin muomala madaniyatini shakllantirish vositasi sifatida ham yuzaga keladi. Bola kundalik hayotda kuzatgan buyumlar bilan bajariladigan harakatlarga taqlid qiladi (gazeta o'qiydi, yer chopadi, kir yuvadi), bularning hammasi sujetli-rolli o'yin uchun sharoit yaratadi. 60 Uch yoshga qadam qo'ygan bolalar bilan suhbatlar, kuzatishlar o'tkazish, ularga hikoya va ertaklar o'qib berish, maslahat berish orqali o'yinlarga qiziqtirish kerak.

Manbalarda yozilishich, o'yinda bolalarni katta ish-harakatning faqat tashqi tomonigagina taqlid qildirmay, balki ularni odamlaming, mehnatga boigan munosabatlariga ham taqlid qildirish, bolalarda ahillik bilan o'ynay olish, rollarni taqsimlay bilish, ko'zlangan maqsadga erisha olish, ko'nikmalarini tarbiyalash, tortinchoq va uyatchan bolalarga loyiq rollarni taklif qilib, ularning o'yinga qo'shilishiga yordam berish kerak. Bolalarda xayol tasavvurlarini o'stirish ularda mustaqil biron yangi o'yinni ijod etish, bu o'yinga kerakli narsalarni tanlash, binolar qurish, ba'zi o'yinchoqlarni o'z qo'li bilan yasash, badiiy mashg'ulotlarda orttirgan malakalarini o'yinda qo'llash, qo'shiqlar aytish, she'r o'qish, chizgan rasmlaridan va yasagan narsalaridan foydalanish istagini uyg'otadi. Undan tashqari, sahnalashtirish o'yinlarining o'ziga xos xususiyatlari. Sahnalashtirish o'yinlari, bu bolalarning mustaqil ijodiy o'yin turi bo'lib, unda badiiy asar va hikoyalar bolalar tomonidan rollarga bo'lib ijro etiladi. Bu o'yinlar bolalarda iroda, intizom va o'z xatti-harakatlarini boshqara olish, boshqalarning harakatlari bilan hisoblashish kabi ijobiy ma'naviy xislatlarni shakllantiradi. Sahnalashtirish o'yinlarida bolalar o'yin jarayoniga kirib boradilar, voqea va ertak qahramonlarining ichki hayotiga bevosita aloqador bo'lgan qahramonlik, jasurlik, mehribonlik, jonbozlik, jonkuyarlik kabi ijobiy fazilatlarini o'zlarida yaqqol namoyon qiladilar. Bu jarayonda bolalarning nutq faolligi, lug'at boyligi, dunyoqarashi kengayib boradi. Sahnalashtirish uchun badiiy asar, ertaklar tanlash katta yoshdagilardan bolalarning yosh xususiyatlari, qiziqishlari, istaklarini hisobga olishni talab etadi. Adabiy asarlarni tanlashda quyidagi talablar qo'yiladi:

1. Mazmunining g'oyaviy-ma'naviy barkamolligi.
2. Badiiy jihatdan mazmundorligi.
3. Asardagi qatnashchi va rollarning soni (qancha ko'p bo'lsa, asar shuncha ahamiyatlidir).
4. Mazmuni yaxshi bo'lishi bilan birga, unda harakat turlarining ham ko'p bo'lishi.
5. Ifodali o'qishga mos bo'lishi.
6. Mazmuni qiziqarli, hayot bilan bog'langan bo'lmog'i. Bolalar xalq ertaklarini sahnalashtirishni yaxshi ko'radilar. Masalan, «Sholg'om», «Zumrad va Qimmat», «Bo'g'irsoq» vaboshqalar. Bolalar boshqa xalq ertaklarini ham turli usullarda qo'g'irchoq, soya, stol teatri orqali sahnalashtirishga ehtiyoj sezadilar. Badiiy asarni eslab qolishlari uchun uni qayta o'qib berish, sahna ko'rsatish, rasmlar namoyish etish, didaktik o'yinlardan foydalaniladi.

XULOSA

Shuni alohida ta'kidlash kerakki o'yinlarda qadriyatlarimiz ham namoyon bo'lishi lozim. Zero bolalarda vatanga bo'lgan muhabbat, sadoqat, kattalarga hurmat, saxovat tushunchalari ham

milliy o‘yinlarimiz orqali singdiriladi. Masalan, xalqimizga xos ermak va ovutmachiq o‘yinlari bilan, asosan, bolaning ilk yosh davridan boshlab shug‘ullanishiga yordam beradi. Bu o‘yinlar asosan kattalarning bevosita rahbarligida harakat va so‘zlarning uyg‘unlashuvi bilan o‘yinatiladi. Masalan, «Barmoqlar», «Sichqon-mushuk» o‘yinlari orqali bolalarda xushchaqchaqlik kayfiyatlari hosil qilinib tasavvurlari o‘shib boradi. Xalqimizda «Bolaning ilonni changallaydigan davri» degan ibora ham uning o‘yindagi holatidan kelib chiqib aytilgan. Bu davrda bola hali qo‘rqish hissini bilmaydigan ya‘ni yaxshi-yomonni ajrata olmaydigan bo‘ladi. Pedagogning mahorati esa dastro‘moldan sichqoncha yasay olishidir. Bog‘cha opasi qo‘li bilan yasalgan san‘at asari uning harakatlanishidan bola zavqqa to‘ladi, yayraydi. «Ermak o‘yinlardan «Oymoma», «Bog‘ga kirsam maylimi», «Alla», «Aji-aji», «Boylandi», «Chapakka-xo-chapakka» orqali bolalarni muloqotga o‘rgatib boriladi. Bu jarayonda bolalarning eshitish, ko‘rish, sezish, his qila olish kabi sensor qobiliyatlari faollashadi. Bolalarning nutq faolligini o‘stirish maqsadida aytishma o‘yinlaridan keng foydalaniladi. Bunday o‘yinlarga «Boylandi», «Xolam keldi», «Mundi-mundi», «Bulbulim-bulbulim», «Ko‘z boylog‘ich», «Oq sholi, ko‘k sholi», «Ada hormang»lar kiradi. Yana, xalqimizda azal-azaldan o‘ynab kelinadigan so‘z o‘yinlaridan «Yarashtirgich»lar hali-hanuzgacha bolalar orasida «tinchlik — yarashuv» timsoli sifatida qo‘llaniladi.

Xullas, o‘yinlar orqali yosh avlod qalbiga kirib borar ekanmiz uning nozik qalbiga hozirdan zarar yetkazmay o‘z mehrimizni shunday namoyon qilaylikki, kelajakda ulardan yetuk shaxslar, olimu fuzalolar yetishib chiqsin.

REFERENCES

1. Maktabgacha pedagogika f. r. Qodirova, Sh. Q. Toshpo‘latova, N.M. Kayumova, M. N. A‘zamova “Tafakkur” Nashriyoti Toshkent – 2019
2. “Ilm yo‘li” variativ dasturi. Toshkent “Sano-standart” 2020 yil. 13, 15-bet.
3. Umarova, G. (2024). METHODOLOGY FOR THE DEVELOPMENT OF ARTISTIC AND AESTHETIC EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN. *Modern Science and Research*, 3(2), 913-918.
4. O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASINING ILK VA MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR RIVOJLANISHIGA QO‘YILADIGAN DAVLAT TALABLARI. – T., 2018.

5. Umarova, G. (2023). PREPARING STUDENTS OF PRESCHOOL EDUCATION TO DEVELOP THEIR ARTISTIC AND AESTHETIC ABILITIES ON THE BASIS OF ART EDUCATION IN CHILDREN. *Modern Science and Research*, 2(12), 229-232.
6. Umarova, G. (2023). ENHANCING METHODOLOGY FOR PREPARING PRESCHOOL STUDENTS FOR ARTISTIC AND AESTHETIC EDUCATION. *Евразийский журнал академических исследований*, 3(12 Part 2), 49-52.
7. Umarova, G. A. (2022). FORMATION OF AESTHETIC CULTURE OF PRESCHOOL CHILDREN. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(6), 552-558.
8. Ergashev, R. N., Umarova, G. A., Tayloкова, G. M., Eshonkulova, M. K., & Urakboevna, Z. (2021). FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE IN FUTURE LECTURERS. *湖南大学学报 (自然科学版)*, 48(12).